

1

Schelling en de discontinuïteit*

- De late Schelling is zo verontrust geraakt over de mogelijkheid om uit de verplating te blijven dat hij het idee vooruitgang vervangt door discontinue epifanieën. (61) Filosofie moet geïnspireerd zijn door deze openbaringen. Dat tilt mensen op naar het transcendente.
- Het kwaad is dan volgens hem alom tegenwoordig en we komen er alleen maar uit met openbaring. Terug naar Augustinus; de mens kan het niet alleen. (Kierkegaard heeft misschien meer opgestoken van Schelling dan hij wil toegeven.)

Maieutiek_Kwaad 2023-1

2

Blinde levenswil (Schopenhauer)

Schopenhauer (1788 -1860) heeft een Boeddha-achtige ervaring. Hij mag, na de dood van zijn vader, reizen en ziet zoveel leed in de wereld dat het zijn denken op zijn kop zet. Dit leed moet volgens hem strijdig zijn met het bestaan van God! En ook met vooruitgang of transcendentie.

Hij begint met Philosophia perennis = Doorgaande ontwikkeling van wijsheid. M.n. het idee dat alles uit één voortkomt. In alle esoterische en religieuze stromingen zijn delen van die ene waarheid terug te vinden.

Maieutiek_Kwaad 2023-1

3

Maar hij verliest het idee van een goede achterliggende eenheid

De wil is net als bij Schelling volgens Schopenhauer de basis. Maar deze wil is blind en amoreel. Het is het duister en de chaos, maar deze duisterheid blijft. Wij mensen komen daar niet uit weg.

Wij hebben de wereld als wil en voorstelling, maar dat brengt ons niets ten opzichte van goed of kwaad. Ons idee van de wereld klopt niet perse, maar werkt goed. Het ontwaken (The Matrix) levert op dat we geen idee hebben van de wereld zelf.

Maieutiek_Kwaad 2023-1

4

Wat blijft er over?

- De weg naar buiten is dus geen bruikbare weg. Er is geen vooruitgang, geen kennis en geen transcendentie.
- De weg naar binnen is de oplossing; dan weten we (af en toe een beetje) dat het nergens op slaat dat wij denken dat wij iets willen. Wij zijn vertegenwoordigers van de wil die zich op een specifieke manier uitdrukt in mensen. Zoals een steen 'wil' vallen, zo willen wij ook dingen.

Maieutiek_Kwaad 2023-1

5

Nee, lichter wordt het niet

'Het duister dat over ons bestaan ligt uitgespreid [...] moeten we niet proberen te verklaren door een of ander oorspronkelijk licht, waarvan we zouden zijn afgesneden, of doordat onze gezichtskring door deze of gene uiterlijke hindernis werd ingeperkt, of doordat de kracht van onze geest niet tegen de grootte van haar object was opgewassen; door zulke verklaringen zou af dat duister slechts relatief zijn, het zou slechts in betrekking tot ons en ons kenvermogen bestaan. Nee, het is absoluut en oorspronkelijk [...]

Het universum van de wil is bijgevolg ook geen harmonische kosmos. De natuur van de wil zou ons eigenlijk met 'afgrijzen' moeten vervullen, zegt Schopenhauer. Daar is geen beschermend rijk van de moeders. We kunnen niet bevriend zijn met een aarde die zich niets aan ons gelegen laat liggen, die hoogstens met onze dood de soort in leven houdt. (...) Zo zien we in de natuur overal strijd, worsteling, waarbij nu eens de een, dan weer de ander zegeviert [...]. Het duidelijkst zichtbaar wordt die algemene strijd in de dierenwereld, waarvoor de plantenwereld als voedsel dient, en waarin op zijn beurt elk dier ten prooi valt aan een ander dier, (...) tot uiteindelijk de mensheid, omdat die alle andere soorten overmeestert, de natuur als een fabriek voor eigen gebruik beschouwt, maar in diezelfde mensheid toch ook [...] in alle ijzigwekkende duidelijkheid verdeeldheid en innerlijke strijd aan de dag treedt en "homo homini lupus" (de mens de mens een wolf) wordt.' (69/70)

Maieutiek_Kwaad 2023-1

6

Medelijden als alternatief

- Ook in de oplossing is Schopenhauer Boeddhistisch. We kunnen niets uitrichten, als we denken dat dat wel zo is wordt de rusteloosheid en de ellende niet minder.
- Hij heeft – itt veel Boeddhistische stromingen- geen metafysica.
- Het medeleven maakt dat je je ook kunt verbinden met anderen. Daar wordt het niet licht van, maar wel beter te verdragen. Het stelt ons in staat anderen te helpen, maar het helpt niet het geheel!(74)

Maieutiek_Kwaad 2023-1

7

7

Instituties en zelfcorrectie

- Augustinus zei al dat de kerk Gods tent op aarde was. Daar werden mensen goed door het instituut.
- Het zelfgesprek was ook een gesprek met God, dat weerhield zijn ziel van in de afgrond storten.(84)
- Gehlen zal jaren later diezelfde functie leggen in de instituties. De mens kan zich niet naar zichzelf richten, de goede intenties vinden vorm en vastigheid in instituties van onze eigen hand. (85)

Maieutiek_Kwaad 2023-1

8

8

Als het goed gaat vergeten we het kwaad

- Gehlen maakt zich zorgen omdat we de teugels laten vieren en denken dat we van nature goed zijn en dus op onszelf kunnen vertrouwen, tot het misgaat, maar dan is het te laat om instituties op te tuigen die ons tegenhouden. Juist hierdoor sympathiseerde hij enige tijd met het nationaal socialisme, Weimar en het liberalisme gingen hem te ver en boden te weinig zekerheden tegen de menselijke begeerte in haar slechtste vorm dacht hij. Hij verwacht dan al het einde van de geschiedenis (89)

Maieutiek_Kwaad 2023-1

9

9

Ascese als alternatief voor religie

- Religie zegt Gehlen heeft een functie het zet ons aan tot meer dan leven, m.a.w.. het reikt naar iets transcendent. 'Niet meer leven, maar meer dan leven'. (91)
- Ascese is een vorm van zelfinstitutionalisering.
- Het doet denken aan moderne zelfhulp theorieën die stellen neem je iets voor en maakt het een gewoonte dan hoef je niet steeds opnieuw te beslissen het goed te doen want dat mislukt.

(zie o.a. <https://web.archive.org/web/20110526144503/http://dornsife.usc.edu/wendywood/research/documents/Neal.Wood.Quinn.2006.pdf>)

Maieutiek_Kwaad 2023-1

10

10

Vluchten of vechten?

- Safranski schrijft dat Schelling vlucht voor het leven en Gehlen dat de mens vlucht voor het slechte in hemzelf. De mens rent weg voor het kwaad of wat hij denkt dat dat is. Maar kunnen we het niet beter onder ogen kijken?
- De filosofie wil kennis nemen van wat is en dat betekent een tweede begin, zegt Safranski. (94)
- Hij introduceert daarmee Hobbes, die niet zegt kijk uit voor onze dierlijke kant, maar die zegt er is een tweede schepping. De eerste biedt chaos, maar met de mens die kan denken en principes kan hebben en daarmee instituties kan bouwen is er een tweede kans.

Maieutiek_Kwaad 2023-1

11

11

Thymos en de staat

- De pure levenskracht gaat gepaard met of is misschien wel machtsbelust zijn. (97) Macht vraagt meer macht en drijft ons voort. Macht over de natuur, de menselijke conditie en andere mensen.
- Hegel zegt dat is de motor van de geschiedenis, Kojeve zegt dat leidt uiteindelijk tot nihilisme, dat is het moment dat we inzien dat het tot niks leidt.
- Hobbes vindt een oplossing in God als hoeder waaronder allen gelijk zijn in een staat (alweer een institutie).

Maieutiek_Kwaad 2023-1

12

12

Mensen sluiten zich aaneen, God verdeelt?

- Het is een ingewikkelde relatie tussen de gelijkheid voor God en het onderscheid dat God steeds maakt; Adam en Eva, Kain en Abel, Noah en de rest, het volk Israël en hun tegenstanders.
- Als God met één volk te midden van andere volkeren een verbond sluit, wordt Hij één god te midden van andere goden. Hij wordt dan een politieke god in de zin van Carl Schmidt.(103)

Maieutie_kwaad 2023-1

13

13

De ideale staat en het exclusieve kwaad

- Plato heeft de wachters de rol gegeven van intern de vrede bewaren en naar buiten de vijand bestrijden. Zij moeten goed weten wat het goede is.
- Interessant is dat er steeds als premisse ligt dat het intern mogelijk is het voor iedereen goed te doen. Bij nadenken over het kwaad een vaak aanwezige maar empirisch slecht ondersteunde aanname.
- De goede orde is bij Plato exclusief. Wij tegen de anderen. Waar net als bij Rawls een onderscheid gemaakt wordt tussen ongeordende barbaren en de slecht gradueel minder goede vreemden. (106)

Maieutie_kwaad 2023-1

14

14

Hegels dialectiek en het kwaad

- Safranski zegt dat Hegels synthese te vaak wordt geïnterpreteerd als een vreedzaam model, maar alleen in het buitenperspectief vindt er een dialectische beweging plaats. In het echte leven is het oorlog en strijd. De overwinnaar verandert omdat hij iets overneemt van de overwonnen, daar begint de synthese. Het geheel is het ware, het afgescheiden zijn is het kwaad. Maar dat heel worden van alles heeft een bloedige weg nodig. Dat zien we beter bij Marx dan bij zijn voorganger Hegel.

Maieutie_kwaad 2023-1

15

15